

A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára Összegző gondolatok a joggyakorlat tükrében

10th birthday of the criminal offense of domestic violence A summary in the light of case law

Garai Renáta

Dr., PhD, LL.M., tudományos munkatárs
Országos Kriminológiai Intézet,
Büntető Jogtudományok Osztálya
garai@okri.hu

Absztrakt

A családon belüli erőszak szankcionálására természetesen korábban is volt lehetőség, azonban 2013. július 1. napjától a magyar Btk. önálló bűncselekményi tényállásban és kibővített tartalommal rendelkezik a hozzátartozók sérelmére elkövetett bántalmazásokról. Jelen tanulmány bemutatja a szabályozás lényegét, az elmúlt tíz év statisztikai adatait, illetve a jogalkalmazás során felmerült nehézségeket és jó gyakorlatokat.

Cél: A tanulmány célja a kapcsolati erőszak bűncselekmény országos joggyakorlatának és tanulságainak első összegző ismertetése.

Módszertan: A tanulmány háttérét képező kutatások módszertanát kriminálstatisztikai és jogszabáylelemzés, kerekasztal, fókuszcsoport, mélyinterjúk és iratvizsgálatok képezték.

Megállapítások: Számos teendő fogalmazódik meg a jövőre nézve, többek között: utóvizsgálat lefolytatása, egységes joggyakorlat kialakítása, ORFK utasítás népszerűsítése, gyermekvédelmi jelzőrendszer felelősségvállalásának növelése, célirányos oktatások és képzések szervezése, szakmai együttműködések és a sértetti felvilágosítás erősítése, a büntetéskiszabási gyakorlat szigorítása, valamint a kommunikációs irányok megváltoztatása szükséges.

Érték: A bűncselekményi tényállás első tíz évének számos aspektusból történő összefoglaló elemzése segít levonni a következtetéseket és megtalálni a követendő irányokat.

Kulcsszavak: családon belüli erőszak, gyermekek, bántalmazás, bűncselekmény

Abstract

Although it was possible to sanction acts falling within the conceptual scope of domestic violence earlier as well, from 1 July 2013, the Hungarian Criminal Code contains an independent criminal offense covering a wide range of abusive behaviours committed against family members. This article presents the essence of the regulation, the statistical data of the last ten years, as well as the difficulties and best practices that we can encounter when analysing the application of the law. **Aim:** The first summary of the judicial practice of the criminal offense of domestic violence.

Methodology: The research methodology behind the study consisted of criminal-statistical and legislative analysis, round tables, focus groups, in-depth interviews and case file reviews.

Findings: A number of to-dos are being formulated for the future, including conducting a follow-up analysis, establishing uniform legal practice, popularizing the relevant instruction of the chief of police, increasing the responsibility of the child protection alert system, organizing targeted trainings, strengthening professional collaborations and providing information for victims, inspiring the imposition of more severe punishments, and a change in communication directions.

Value: The analysis of the first ten years of the criminal offense from many aspects helps to draw conclusions and find the directions to follow.

Keywords: domestic violence, children, physical and mental abuse, new criminal offense

A büntetőjogi védelem háttere

A család szónak különleges optikája van, hiszen benne foglaltatik minden, ami szép, kedves, szeretetteljes. De mi történik akkor, ha nem ad biztonságot és meghiúsítást, mert a megnyugvás és pihenés helyett sírás és félelem hatja át a közeget? A büntetőjog ernyője alatt nem jelent mást a család- és gyermekvédelem, mint hogy a jogalkotó – más jogágak mellé belépve – ultima ratio jellegrével is hadat üzen az oltalmazott személyek ellen irányuló cselekményeknek.

A családon belüli erőszak elleni büntetőjogi fellépés garanciát jelenthet a segítségére szorulóknak érdekében, a deliktum kódexbe illesztése kalandos úton és kisebb-nagyobb ráncfelvarrás után, de hatályba lépett. Bár a szankcionálásra korábban is voltak lehetőségek, a markáns szemléletváltást tükrözi, hogy a kapcsolati erőszak önálló bűncselekményként került be a 2013. július 1. napjától

alkalmazandó 2012. évi C. törvénybe (a továbbiakban: Btk.). Ez viszont önmagában nem jelent megoldást erre a komplex kezelést igénylő problémakörre, melynek oka egyrészt a kapcsolati erőszak felismerésének, és az emellett bűnhalmazatban felsorakozó bűncselekmények (be)minősítésének elmaradásában ragadható meg. Amennyiben az ügy eljut a bírósági szakig, de a büntetőeljárás befejezésével az igazságszolgáltatás elengedi a bántalmazó és a bántalmazott kezét, érdemi utánkövetés hiányában egy indulatvezérelt személy megváltozása korántsem oldható meg. Erre nyújtott megoldást a felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt kötelező pártfogó felügyelet, és ezzel egyidejűleg különböző agressziókezelési tréningen, szociális készségfejlesztő foglalkozásokon való részvételre kötelezés előírása, valamint a távoltartás (Btk. 69–71. §). A másik gócpont továbbra is a jelzőrendszer működése, melynek tagjai – tisztelet a kivételnek – sokszor az igazságszolgáltatástól várják a megoldást, gyakran döntésképtelenek, várakozó álláspontra helyezkednek; noha a magas fluktuációval párhuzamosan köztudottan forrás- és kapacitáshiánnyal küzdenek.

Szögezzük le, hogy a Btk. a helyszínek között nem tesz különbséget, a hozzátartozókat ugyanolyan büntetőjogi védelem illeti meg az otthonukban, mint más áldozatokat ettől eltérő, tanúkkal körülbástyázott területen. Ugyanaz a védelem és ugyanolyan minőségben jár mindenkinek. A családon belüli erőszak társadalmi jelenléte a bűncselekményi tényállás(ok)ban manifesztálódik, melynek magánügyként való definiálását, vagy éppen az áldozathibáztatást remélhetően hamarosan és végérvényesen számúzhetjük, de ez csak a jogalkotói célokat nem negligáló, határozott és egyirányú jogalkalmazással valósítható meg. A deliktum 2023 nyarán a tizedik születésnapját „ünnepelhette”, így bizonyára sokakat foglalkoztat a kérdés, hogy miként jellemezhető ennek joggyakorlata, és vajon kerülhet-e tűzijáték a születésnapi tortára, vagy inkább csak a gyertyákat meggyújtva, csendben bizakodjunk tovább egy szebb és jobb, de leginkább a törvényesség vágányán haladó jövőben.

A kapcsolati erőszak bűncselekményének lényege

A Btk. 212/A. §-ában foglalt kapcsolati erőszak bűncselekményének megalkotásakor a jogalkotó tudatosan felépített, lépcsőzetes tényállást határozott meg. Az (1) bekezdés a) és b) pontjaiban foglalt alapesetek közös vonása, hogy mindkét alakzat szubszidiárius, azok elkövetője magánindítványra üldözendő, és vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Elkövetési magatartásként az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartások, illetőleg a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak

elvonása és ezzel a sértett súlyos nélkülözésnek történő kitétele jelenik meg. Látható tehát, hogy az előretolt büntetőjogi védelem már a külvilág számára nem érzékelhető lelki bántásokat, szóbeli támadásokat is szankcionálja, ugyanakkor az (1) bekezdés megállapításának kizárólag addig van helye, míg ezen magatartás nem valósít meg könnyű vagy súlyos testi sértést, tetteges becsületsértést, személyi szabadság megsértését vagy kényszerítést (vagy ezek kísérletét).

A joggyakorlat olvasatában mindez azt jelenti, hogy a tettegesség szintjét el nem érő egyes magatartások az (1) bekezdésbe sorolandók, míg aki:

- gyermekének szülője, továbbá
- az elkövetéskor vagy korábban közös háztartásban vagy egy lakásban élő egyeneságbeli rokona (szülő, nagyszülő, dédszülő, gyermek, unoka, dédunoka),
- egyeneságbeli rokonának házastársa vagy élettársa (menye, veje),
- örökbefogadó/nevelőszülője (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is),
- örökbe fogadott/nevelt gyermeke (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),
- testvére,
- testvérének házastársa vagy élettársa (sógora, sógornője),
- házastársa, élettársa, bejegyzett élettársa,
- volt házastársa, volt élettársa,
- házastársának vagy az élettársának egyeneságbeli rokona (anyósa, apósa, házastárs/élettárs gyermeke, unokája stb.),
- házastársának vagy az élettársának testvére (sógora, sógornője),
- gondnoka, gondnokoltja, gyámja, gyámoltja

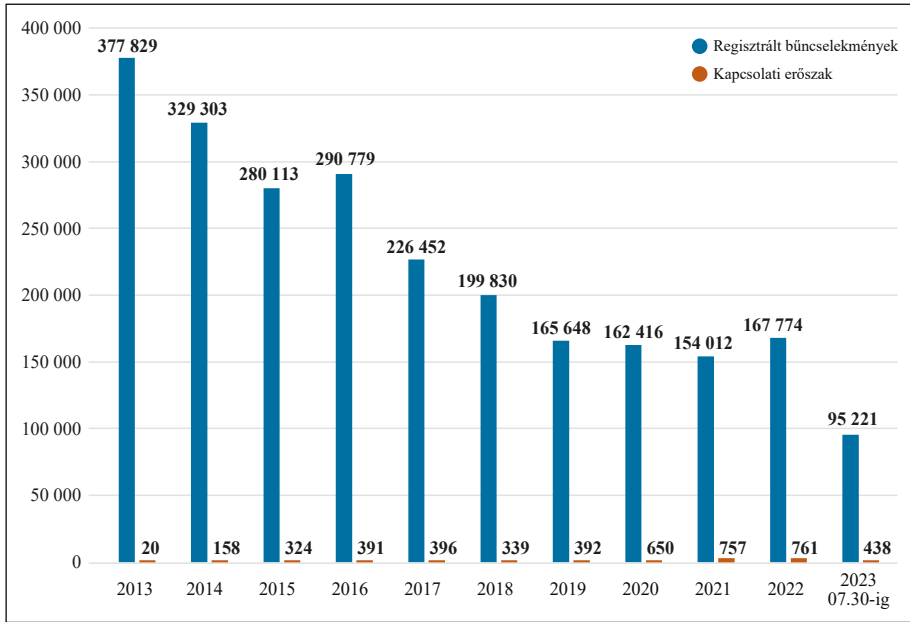
sérelmére rendszeresen: könnyű testi sértést, tetteges becsületsértést, súlyos testi sértés alapesetét, könnyű testi sértés minősített eseteit (aljas indokból vagy célból, védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére, illetve a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére), személyi szabadság megsértésének alapesetét vagy kényszerítést követ el, a Btk. 212/A. § (2) bekezdése szerinti, különböző büntetési tételekkel fenyegetett, nem magánindítványos és nem szubszidiárius, hivatalból üldözendő kapcsolati erőszak büntetettét valósítja meg.

Dióhéjban: bűnügyi statisztikai adatok

Ha ennyi potenciális sértett és ennyiféle elkövetési magatartás szóba jöhet, mégis mennyi ilyen bűncselekményt regisztrálnak évente? Amennyiben a hatályba lépés féltévét „próbaüzemnek” tekintjük, lehetnénk elnézőek, ám a következő évek adatai ugyancsak érthetetlenek.

1. számú ábra

Az összes regisztrált bűncselekmény és a kapcsolati erőszak

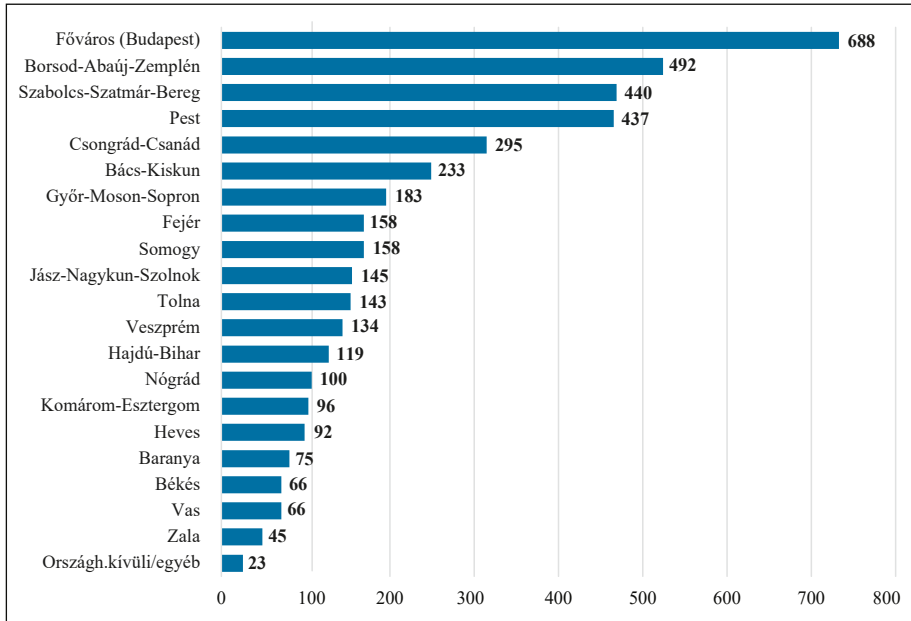

Forrás: Bűnügyi Statisztikai Rendszer (BSR).

A bűnözés összetettsége kapcsán pontosan tudjuk, hogy annak kizárólag az ismertté vált része jelenik meg a statisztikában, ez viszont az össz-bűnözésnek csak kisebb hányadát képezi. A látenciában maradó ügyek arányának becslését „tengerben úszó jéghegyhez” hasonlíthatjuk, ahol az ismertté vált cselekmények alkotják a jéghegy csúcsát, és a rejtve maradtak teszik ki a nagyobb, láthatatlan, „víz alatti” részét (URL1). Bárhonnan is nézzük, nyilvánvaló, hogy ezek a számok megközelítőleg sem reálisak, ami nemcsak a feljelentési hajlandóság mértékéből eredeztethető, hanem sokkal inkább minősítési problémákra vezethető vissza.

2. számú ábra

Kapcsolati erőszak regisztrált bűncselekményszáma vármegyéenként (2013–2022)

Forrás: Bűnügyi Statisztikai Rendszer (BSR).

Az elmúlt időszak területi megoszlásának számossága jól mutatja a vizsgált bűncselekmény „beminősítését” vagy elmulasztását, így lehetőség nyílik önréviziót, felülvizsgálatot tartani, hogy miért nem észlelték és alkalmazták a benne rejlő lehetőségeket (családtagok okán magasabb büntetési tételek, kiskorú veszélyeztetésével halmazatban áll, a rendszerességre figyelemmel hosszú ideig fennálló bűncselekményi környezet jön létre, a többszörös bűnhalmazat súlyosító körülmény stb.).

1. számú táblázat

Rendőri eljárásban kapcsolati erőszak bűncselekményben regisztrált elkövetések, illetve sértetté válások száma (2019–2022)

Kapcsolati erőszak – elkövetések száma				
Az elkövető neme	2019	2020	2021	2022
Férfi	256	436	534	584
Nő	6	37	28	20
Összesen	262	473	562	604
Kapcsolati erőszak – sértetté válások száma				
A sértett neme	2019	2020	2021	2022
Férfi	32	68	83	60
Nő	361	584	686	697
Összesen	393	652	769	757

Forrás: Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENyÜBS).

Az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika egy követő jellegű statisztikai rendszer, amelyben az adatokat a nyomozás lezárását követően regisztrálják, ennek megfelelően azok nem a bűncselekmény elkövetésének, hanem a bekerülés időpontját tartalmazzák. A kriminálstatisztikai adatok szerint a családon belüli erőszak elkövetői alapvetően férfiak, de a nők (édesanyák, nagymamák, leánygyermek, lánytestvérek stb.) mellett fiúgyermek és felnőtt férfiak (édesapák, nagypapák, fiúgyermek, fiútestvérek stb.) is áldozattá válnak, ám ők talán ritkábban beszélnek róla. Annyi bizonyos, hogy a világ minden táján sokkal több a bántalmazott, mint a bántalmazó, vagyis egyetlen személy olykor kiterjedt hatósugarú körben alázza, gyalázza a körülötte élőket, és használja ki erőfölényét, mások bátortalanságát, érzelmi függését családtagjaival szemben.

Az aktavizsgálatok összegző eredményei

Az aktavizsgálatok (Garai, 2021) alapján rögzíthető, hogy a büntetőeljárások megindítását legtöbb esetben maguk a sértettek, illetve rokonaik kezdeményezték, azonban szomorú tény, hogy még a szomszédok is aktívabbak ezen a téren, mint a pedagógusok, a háziorvosok vagy a gyermekorvosok, akiknek jelzési kötelezettségük áll fenn. Sebestyén Eszter pszichológus jogosan mutat rá arra, hogy mindenki megítélésénél, szakmai álláspontjánál fontosabbnak kell lennie, hogy a gyermek biztonságban érezheti-e magát a családjában, vagy

csak mi gondoljuk a helyzetét annak. Vajon a döntést meghozó szakemberek szívesen töltenének időt azzal az emberrel, akinek a szárnyai alá egy védtelen gyermeket hazaengednek, sőt továbbmenve: rábíznák a saját gyermeküket? A családon belüli erőszak kegyetlenségének tudatát a hatóságok sem nyomhatják el magukban, és ha a rendszer rettegésre ítéli a gyermeket, akkor maga is bántalmazza őt. Minden sértettet egyediesítve kell meghallgatni, mert könnyebb megérteni őket, ha szembenézünk azzal, hogy a bántalmazás lényege a hatalomszerzés, uralkodás, jogosultságtudat, emellett viszont a bántalmazók nagyon is tudják, hogyan viselkedjenek a velük egy „súlycsoportban” lévőekkel, de főleg az igazságszolgáltatás színe előtt ([URL2](#)).

Bírósági szak, elítélések

A vizsgált időszakban (2015–2017) a vádlottak 99%-a férfi volt (n=443), legnagyobb arányban pedig a 36–50 év közötti, szakiskolával vagy szakmunkásképzővel rendelkezők követték el a bűncselekményt. Megdöbbentő tényadat, hogy az iratok 91%-ában hangsúlyosan megjelent az alkohol, a drog, illetve a tudatmódosító–hangulatjavító szerek, gyógyszerek vádlott általi fogyasztása, függősége. Az elkövetőknek nincs betegségtudatuk, ha kellene, akkor sem szedik a gyógyszereiket, s többségében mélyreható, az egész személyiségüket átszövő, érzelmileg labilis, rendkívül féltékeny, lobbanékony természetű, a bántalmazottak feletti teljes kontrollra törekvő, személyiségzavarokkal küzdő egyének. Mindez újabb és egyre durvább bántalmazásokat generál a külvilágtól elzárt, munkahelyi–családi–baráti kapcsolatait szoros ellenőrzés alatt élő, végül az anyagi függetlenséget is elveszítő családtagok sérelmére. A koronavírus-világjárvány idején még inkább fókuszpontba került a családon belüli erőszak jelensége, amelyben szerepet játszott a bezártság miatti korlátozott segítségkérés, de főként a bántalmazó személyiségjegyei. Véletlenül megverni, a hajánál fogva földön húzni, még fekvő állapotában is rugdalni és a csontjait eltörni senkinek nem lehet, vagyis az elkövetők minden alkalommal konkrét és tudatos döntéseket hoznak a bántalmazás mellett.

Hiába a mindvégig kitartó és következetes tagadás, mert az ügyek 93%-ában jogerős elítélés született, és az elkövető halála miatti eljárás megszüntetés mellett mindössze az ügyek 4%-a végződött felmentéssel úgy, hogy más bűncselekmények miatt elítélték őket. A kutatás során megdőlt azon hipotézis, miszerint túlbonyolítottság és bizonyosság nélkül a jogalkalmazók nem lehetnek sikeresek. Már az akkori tapasztalatok alapján kijelenthető: a bíróságok ismerik a bűncselekmény hátterét, pontosan tudják, hogy a morális értékek rombolása mellett az erőszak milyen alattomos módon fejt ki hatását, így egyre

magasabban pozicionált a közvetett bizonyítékok térnyerése (tanúvallomások, titokban rögzített hangfelvételek, sérülésekről készített fényképek stb.). Egy sorozatcselekménynél nem elvárható, hogy a bántalmazottak minden egyes zúzódással, arcpírral, szorítás- vagy rúgásnyommal orvoshoz forduljanak, és láttelelet csináltassanak csak azért, mert a hatóságok ezt megkövetelik tőlük (többnyire ennek hiányában fel sem veszik a feljelentést). Feltétlenül kiemelendő, hogy a sértett sérüléseiről kiállított orvosi leírás (láttelelet vagy ambuláns lap) egy lehetséges, de nem feltétlenül szükséges kelléke a büntetőeljárásnak, hiszen a vádlott bűnösségét semmiképpen nem igazolja; csupán azt rögzíti, hogy a sértettnek valakitől, valamiféle sérülései keletkeztek.

A büntetések és intézkedések megoszlása terén sem egységes az ország, amelyben kétségtelenül szerepet játszik, hogy a helyi, (szub)kulturális viszonyok sajátosságait egyes térségekben erőteljesebben figyelembe vették. A vádlottak legtöbbször felfüggesztett szabadságvesztés büntetésre ítélte a bíróság, és a sértettek csak az elkövetők 24%-ában nyugodhattak meg a tekintetben, hogy bántalmazójuk végrehajtandó szabadságvesztését tölti. Összességében megállapítható, hogy az érzelmileg és anyagilag a vádlottak ellentmondást nem tűrő irányítása alatt élő, olykor éveken át tartó brutalitásokat elszenvedő, a közös gyermekek iránt egyedül felelősséget vállaló személyek ritkán találkoznak a cselekmények tárgyi súlyához közelítő ítélettel. A kapcsolati erőszakkal halmazatban számos bűncselekményt megállapítottak, legfőképpen: kiskorú veszélyeztetése, zaklatás, rongálás, hamis tanúzásra felhívás, személyes adattal visszaélés, magánlaksértés, ittas járművezetés, tartási kötelezettség elmulasztása jelent meg az ítéletekben. A büntetéskiszabási gyakorlat – néhány kivételtől eltekintve – kifejezetten enyhe, a jövőbeni megelőzést, visszatartó erőt, elrettentést, az igazságosságot vagy a bűnért való szükséges viszonzást aligha szolgálja hatékonyan.

A sértettek 94%-a nő, 6%-a pedig férfi volt (n=461). A nők sérelmére legnagyobb arányban jelenlegi vagy korábbi házastársuk, élettársuk követte el a bűncselekményt, de több esetben szüleit, idősebb családtagjait vagy a testvérét bántalmazta a vádlott. Férfiak sérelmére leginkább gyermekük, nevelt gyermekük követte el a bűncselekményt, de előfordult féltestvér, fiútestvér és élettárs bántalmazása is. A kutatással érintett időszakban főként a 31–45 év közötti nők váltak áldozattá, de úgyszintén magas a 26–30, illetve a 46–50 év közöttiek száma is. Alapvető probléma, hogy a bántalmazottak többnyire akkor élnek bejelentéssel, védőnőhöz, családgondozóhoz csak akkor fordulnak, amikor a bántalmazó már nemcsak ellenük, hanem a gyermekek és/vagy más hozzátartozójuk felé is erőszakosan fordul. Ezt követően vallomást tesznek, dokumentálják a sérüléseiket, és távollattartási eljárást kérnek, ezután nyomozás kezdődik hosszas bizonyítással, majd a bíróság előtt is újra, részletesen el kell

mondaniuk a történeteket (ha eljut az ügy ideig). A sértettek egy idő után „bele-fáradnak”, elveszítik a hitüket és bizalmukat a hatóságokban, miközben évek telnek el, és érdemben még mindig nem segített rajtuk senki sem.

Országos szinten kirajzolódott, hogy a védelem gyakran megkérdőjelezi a sértett szavahihetőségét pusztán arra figyelemmel, hogy a vádiratban szereplő bántalmazásokat követően is fenntartotta az életközösségét; ha a leírtak igazak lennének már elköltözött volna, ám továbbra is intim életet élnek, boldog családként közös programokat szerveznek, családi nyaralásokról vidám képeket posztolnak stb. A végtelen spirálként gyűrűző erőszakgalaxis igazi és hosszú távú vesztesei mindig a gyermekek, akiknek az átmeneti és ideiglenes intézkedések nem jelentenek mentsvárat és kapaszkodót sem. A gyermeknevelés és a szeretethiányos ridegtartás között óriási különbség van, a fojtogató közegben dagonyázó sivár gyermekkor terhét generációkon átívelő nemzedék cipeli. A gyermekvállalás nem kötelező feladat, akik pedig mégis vállalják, jogi és erkölcsi felelősséggel tartoznak saját viselkedésükért. A szeretetmegvonás később nem pótolható, a rossz bánásmód és a folytatólagosan elkövetett bántalmazássorozat énképtorzító hatása helyrehozhatatlan sérüléseket okoz. Mindez a szülő részéről kiskorú veszélyeztetése és kapcsolati erőszak bűncselekmények elkövetése, míg a gyermek számára modus operandi, tükör, követendő minta, megoldási javaslat, előremutató irány; csak aztán ne kérje rajtuk számon senki, ha maguk is erőszaktevővé válnak.

Feljelentéselutasítás, nyomozásmegszüntetés

A feljelentéselutasítás, nyomozásmegszüntetés és elterelés tárgykörében (2017) országos szinten csupán 22%-ban jelentek meg a vádemelés-elhalasztások (aktuálisan: feltételes ügyészi felfüggesztés), feljelentés elutasítására 38%-ban, a nyomozás megszüntetésére 40%-ban került sor (n=171). Kapcsolati erőszak miatti feljelentés elutasítására 86%-ban magánindítvány hiányára hivatkozással, 14%-ban pedig bűncselekmény hiánya miatt került sor. A megszüntető határozatok meghozatalára 71%-os legnagyobb arányban ugyancsak magánindítvány hiánya miatt került sor, nem csekély 12%-ban az elkövető halála okán, míg 10%-ban bűncselekmény hiányának indokolásával hoztak ilyen határozatot; 7%-ban pedig megrovás alkalmazásával fejeződött be a büntetőeljárás.

Az is kitűnt, hogy a nyomozó hatóságok egy része a tényállás egészét magánindítványosnak és szubszidiáriusnak tekinti (és ezt kommunikálják a sértettek felé is), holott a jogalkotó nem véletlenül csak az (1) bekezdést látta el ilyen záradékkal, a tettegességig fajuló eseményeket már nem. Tekintettel arra, hogy magánindítványt várnak el a Btk. 212/A. § (2) bekezdésében felsorolt

hivatalból üldözendő büntettek esetén is, ez nagyszámú törvénysértő határozatot és sértetti tájékoztatást eredményezett. A feljelentésről történő lebeszélésről is beszámoltak az érintettek azzal, hogy a rendőrség több helyütt a „felesleges körök” kategóriájába sorolja ezen eseteket (beszéljék meg, próbáljon megnyugodni, úgymint kibékülnek stb.), ráadásul láttelek nélkül mintha nem tudnának dolgozni ezekben az ügyekben.

Nyomozó hatóságok által rögzített tényállás az indokolásban, törvénysértő minősítés és elutasítási ok a rendelkező részben – talán így foglalhatók össze a feljelentéselutasítások és nyomozásmegszüntetések tapasztalatai. A vizsgált ügyek egyértelműen tükrözik a hatóságok sokszor helytelen hozzáállását a családon belüli erőszakhoz, valamint a félresiklott vagy abszolút mellékvágányon futó gyakorlatot. A pszichikai és a fizikai erőszak között valóban különbség mutatkozik, viszont a Btk.-t alkalmazó hatóságoknak tudomásul kell venniük, hogy már csak egy igen alacsony tűréshatárig nem kötelesek hivatalból eljárni. Mégpedig addig, és csak addig határolódhatnak el a családi viszályoktól és bízhatják a sértette az események további sorsát, amíg csupán verbális bántalmazásról vagy anyagi nehézségekről számol be, vagyis fizikai értelemben vett bántalmazásra nemleges válasz érkezik tőle. Egy hivatalból üldözendő bűncselekmény eljárási lépéseit nem a sértett befolyásolja, ezért nincs relevanciája a magánindítványnak sem (ha pedig már előterjesztette, az nem vonható vissza, ahogyan a feljelentés sem, amely önmagában sértetti akarat az eljárás lefolytatása iránt).

Konklúziók, tanulságok, teendők

„Az ember hozzákopik a körülményeihez. Akit semmibe vesznek, semmivé válik” – mutatott rá Örkény István.¹ Számtalan közös vonás húzódik a szexuális bűncselekmények és a családon belüli erőszak között is, emellett az igazságszolgáltatás szereplői pontosan tudják, hogy a sértettek hatóságához fordulása már az utolsó utáni csepp a tengerben (Barabás, 2009). A gyermekáldozatok érintettsége aggasztó mértéket mutat, és a sebek idővel ugyan hegekké forrnak, de az emlék, az érzés örök lenyomatot hagy. Miért marad ott, miért nem hagyja el? Miért nem védi meg a gyermekeit, miért nem kér segítséget, miért nem jelenti fel? Az okokat és a válaszokat többnyire ismerjük.

A bűnügyi iratok a leghitelesebb források közé tartoznak, amelyek alapján a felszínre törő problémák a jogbizonytalanság irányába mutattak, ezért a jogalkotói célokkal ellentétes irányú gyakorlat felszámolása érdekében írásbeli

1 Örkény I. (1969). *Macskajáték*.

segédletek készítésére, előadások, képzések és oktatások megtartására került sor. A jogszabályi rendszer egy használható és effektív eszköz a családok biztonságának megszilárdításában, ezért mindent összevetve a legfőbb célkitűzés az lehet, hogy a hibák reflektorfénybe helyezése mellett napvilágra kerüljenek a jogalkalmazás követendő példái, és a rendszerhalmazból eredő anomáliák mielőbb kiiktatásra kerüljenek.

Utóvizsgálat lefolytatása

A közelmúltban áttekintett iratok és visszajelzések alapján még mindig alapvető hibaként tartható számon, hogy a nyomozó hatóságok nem igazán értik ezt a bűncselekményt, így nem kapcsolati erőszak miatt, hanem az alapul fekvő bűncselekményekben (tipikusan garázdaság, testi sértés, zaklatás) rendelik el a nyomozásokat annak ellenére, hogy a feljelentés/bejelentés nemcsak egyetlen, hanem többszöri bántalmazásról számol be.

Az országos iratvizsgálat által feltárt törvénytörő döntésekre, sértetti (félre) tájékoztatásokra és gyakorlati problémákra is figyelemmel utóvizsgálat mielőbbi lefolytatása indokolt.

ORFK utasítás népszerűsítése a rendőri állomány körében

Az iratok fényében látható, hogy az alapkövetelmények ellenére nem alkalmazzák maradéktalanul – az egyébként kellően problémaorientált – hozzátartozók közötti erőszak kezelésével összefüggő rendőrségi feladatok végrehajtásáról szóló 2/2018. (I. 25.) ORFK utasítást, így felszínesek és hiányosak az összefoglaló jelentések, az eljárások korai szakaszában nem történnek meg a szükséges nyomozati cselekmények, a releváns tanúk felkutatása, a közvetett bizonyítékok beszerzése.

A jogalkalmazás segítése – a joggyakorlat egységesítése

Nagyban megoldaná az országosan tényyszerű problémákat az egyes definíciókat (szubszidiaritás, magánindítvány, rendszeresség), a minősítési–elhatárolási–halmazati kérdések megválaszolását, valamint a felsőbbíróági döntéseket is tartalmazó, a családon belüli erőszak jelenségét és bizonyíthatóságát összefoglalóan értékelő írásbeli iránymutatás/segédlet kiadása.

Információáramlás: célirányos oktatások és képzések

A kiskorúak és a hozzátartozók sérelmére elkövetett bűncselekmények speciális csoportot képeznek, ezért az ilyen tárgyú büntetőeljárások lefolytatásához speciális tudás szükséges. Tapasztalati tény, hogy egy-egy témakör kapcsán nem elegendő néhány oktatási nap beiktatása, mert a folyamatosan változó jogszabályi környezet újabb és újabb kihívásokat, más-más gyakorlati megoldásokat és lehetőséget tartogat. Az is fontos lenne, hogy a kötelezően előírt (tovább) képzéseken ne csak a vezetők vegyenek részt, hanem éppen azok számára biztosítsuk ezt a lehetőséget, akik a „terepen” dolgozva szemtől szemben találkoznak az érintettekkel.

Gyermekvédelmi jelzőrendszer felelősségvállalása

Bizonyossá vált, hogy a jelzőrendszer hiányosságokat mutat a megelőzés kérdésében, a gyermekbarát igazságszolgáltatás kiskorúak által is érezhető megvalósulása pedig még jócskán várat magára. Mindenkor szem előtt kell tartanunk, hogy a gyermekek nagyon gyenge érdekérvényesítők, amivel nem nehéz viszszaélni akár a szülőknek, a gyermekvédelmi rendszernek, vagy éppen az igazságszolgáltatásnak. Tulajdonképpen mindenkinek, akinek a legelhivatottabban és legelszántabban kellene a gyermekek érdekeit képviselni – értük, helyettük zászlót lengetve. A különleges bánásmód követelményére és a soron kívüliség elvére is figyelemmel a kiskorúak főszereplők és nem lehetnek mellékszálak, testi, érzelmi, értelmi és erkölcsi fejlődésük veszélyeztetését és bántalmazásukat nem párnázhatjuk ki ideológiákkal, a közöny, a sérelmek és a károkozások felett pedig nem hunyhatunk szemet. A gyermeki bizalom egyben a biztonságot jelenti számukra, amely nem független az anya és az apa személyiségétől, a közöttük lévő, valamint a családban uralkodó hangulattól és kedélyváltozásoktól sem (URL2). A gyermekvédelmi jelzőrendszer fegyelmi felelősséggel tartozó tagjainak nemcsak a már megtörtént esetekre kell fókuszálniuk, hanem az erre utaló gyanús „jeleket” kell keresniük, óvniuk és vigyázniuk kell a gyermeki életeteket.

Szakmai együttműködések és sértetti felvilágosítás erősítése

A kapcsolati erőszak a jogi szabályozásnál sokkal összetettebb, ezért más eszközökkel is fel kell venni a harcot ellene. Világos és egyértelmű, kézzelfogható és közérthető sértetti felvilágosításra van szükség, amelyhez először különösen a velük találkozó rendőrség és egyéb hatóságok tagjainak szemléletén

kell változtatni. Javítana a helyzeten az erre szakosodott csoportok létrehozása, az együttműködések újragondolása, étellel való megtöltése. Különösen fontos a sértett minél részletesebb vallomásának felvétele (akár szó szerinti jegyzőkönyvezéssel), amelyhez felkészültebb, empatikusabb nyomozásokat kell társítani. Javasolható pszichológusok bevonása, akik nemcsak a szakvéleményt készítik el, hanem valós segítséget nyújtanak a bántalmazott gátlásainak, szégyenérzetének leküzdésében, segítenek megszabadulni a bántalmazások ellenére is fennálló érzelmi függőségtől és traumás kötődéstől (lásd más tagállamok ingyenes jogi segítségnyújtók mellett működtetett, évek óta bevált gyakorlata). A távoltartás szabályainak megszegése esetén súlyosabb szankciók alkalmazása indokolt, illetve fontos lenne a büntetőeljárások tényleges gyorsítása is. A 2018. július 1. napjától hatályos 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról részben orvosolta a bizonyítási nehézségeket, de társadalmi szintű, minden közösséget elérő felvilágosító kampányokat célszerű előirányozni, különös tekintettel az aprófalvas, zárt közösségekre, ahol a tényállásszerű magatartást még mindig megtűrik.

Büntetéskiszabási gyakorlat cselekményekhez igazítása

A kapcsolati erőszak bűncselekményében foglalt „rendszeresen” elkövetett különböző bűncselekmények nem idegenek között megvalósuló egyszeri indulati cselekmények, hanem a családi otthon, mint legszentebb hely varázsát sárba tipró, tudatosan és módszeresen véghez vitt elkövetési magatartások. A hozzátartozók és a kiskorúak sérelmére megvalósított egyes bűncselekmények a Btk. különös részén végigvonuló minősített esetek között találhatóak meg, vagyis az átlagostól eltérő megítélést, súlyosabb büntetési tételeket kívánnak meg. Számos esetben úgy tűnik, mintha az eljáró bíróság nem venné figyelembe kellő súllyal azt a ténytet, hogy a vádlott bántalmazó magatartásának folyamata hosszú időn keresztül fennállt, ami az ő kifejezett döntése volt, olykor több családtagjával és a gyermekeivel szemben is.

Kommunikáció, média

Figyelemmel kell kísérni azt is, hogy a média által bemutatott tartalmak hogyan csapódnak le a köztudatban: az események bírói optikán keresztül történő szemlélése, a családirtásokról szóló tudósítások, vagy a tárgyalótermi képek bevágása már megtörtént bántalmazásokra utalnak, ugyanakkor ezen a területen a prevenciónak van kiemelt jelentősége. Fontos lenne, hogy a kommunikációs csatornákon ne csak a kirívó bűnesetek, hanem a rizikófaktorok felismerése,

a segítségkérés fórumai, a jogalkotói akarat belső tartalmának promotálása, továbbá a büntetési célok és a bántalmazás ellenpontjaként a bűncselekményért járó szankciók is hangsúlyosan megjelenjenek.

Zárszó

Nem véletlenek a magyar jogalkotás háttéranyagát képező nemzetközi dokumentumok és a szakértői véleményekből levonható következtetések sem, hiszen a lelki terror legalább olyan nehezen elviselhető és feldolgozható, mint a fizikai bántalmazás. A pro és kontra érvek felsorakoztatása ellenére az új bűncselekmény beiktatása mégis kellő és méltó ünneplésre adhat okot ezen a kerek évfordulón, és igaz ez akkor is, ha a jogalkalmazásban vannak még nyitott, illetve eldöntendő kérdések. A deliktum szükségességét illetően már nincsenek kételyek, de akkor tud majd fényesen tündökölni az ünnepi tortán elhelyezett gyertyaláng, és akkor pukkanhat a képzeletbeli pezsgő, ha a joggyakorlat meg tudja mutatni az abban rejlő erőt, és fokozni tudja a hatóságokba vetett bizalmat. Erre a nagyszabású ünneplésre még egy kicsit várni kell, de az árnyoldalak mellett felcsillanó reménysugarak igen biztatóak, s talán a bűncselekmény 15. születésnapján már nyugodtabban dőlhetünk hátra.

Felhasznált irodalom

- Barabás A. T. (2009). Áldozattá válás Magyarországon: a statisztika és az empirikus vizsgálatok valóságképe. In Borbíró A., Kiss A., Velez E. & Garami L. (Szerk.), *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve* (pp. 39–53). Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium.
- Garai R. (2021). *A kapcsolati erőszak „szövevényei” – egy novum hatása és joggyakorlata*. Doktori (PhD) értékezés. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. https://ajk.kre.hu/images/doc2021/doktori/Garai_Renata_PhD_disszertacio.pdf

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia. (Kriminológia rovat, rovatszerkesztő: Barabás A. T.)* <http://ijoten.hu/szocikk/aldozatta-valas>
- URL2: *A családon belüli erőszak.* <https://www.sebestyeneszter.hu/post/190861114288/more-vérzik-a-szívem-üvöltöni-tudnék>

Alkalmazott jogszabályok

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Garai R. (2023). A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára. *Belügyi Szemle*, 71(10), 1743–1758. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.10.4>